

RAD-ČS A

Smjernice za podržavanje i razvoj obiteljskog volontiranja

RAZVOJNSKI

Program istraživanja i razvoja volonterstva



Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Sadržaj smjernica isključiva je odgovornost DKolektiva – organizacije za društveni razvoj.

KORISNIK

DKolektiv

PARTNERI

CCI CENTAR ZA CIVILNE INICIJATIVE

volonterski centar zagreb

ACTGRUPA

M

SMART

HR

RAVATSKI
CENTAR
ZA RAZVOJ
VOLONTERSTVA

ffr

POSREDOVANJE

POSREDOVANJE

Više o EU fondovima: www.esf.hr i www.strukturnifondovi.hr

Smjernice za podržavanje i razvoj obiteljskog volontiranja

Sadržaj

Uvod	3
Opći izazovi i prepreke obiteljskom volontiranju	3
1. Preporuke	3
1.1 Univerzalna definicija obiteljskog volontiranja	3
1.2 Podizanje svijesti o prednostima obiteljskog volontiranja	3
1.3 Poticanje obitelji na sudjelovanje	4
1.4 Alati za upravljanje, nadogradnja vještina i priznavanje vještina i kompetencija	4
1.5 Izgradnja kapaciteta za organizacije koje mogu pružati mogućnosti obiteljskog volontiranja	4
1.6 Prikupljanje podataka i dokaza	4
1.7 Unapređenje zakonodavnog i strateškog okvira za potporu obiteljskom volontiranju	4
2. Obrazloženje za Smjernice za podržavanje i razvoj obiteljskog volontiranja	5
3. Pregled konteksta volontiranja u Hrvatskoj i EU i glavnog konceptualnog okvira obiteljskog volontiranja	7
3.1. Konceptualni okvir obiteljskog volontiranja	7
3.2. Okvir hrvatskih politika u vezi s obiteljskim volontiranjem	7
3.3. Okvir EU politika u vezi s volontiranjem	7

Uvod

Svrha smjernica je pružiti sveobuhvatne informacije o konceptu, razvoju i mogućnostima razvoja obiteljskog volontiranja kao i na bolje prepoznavanje i učinkovito korištenje potencijala obiteljskog volontiranja za učenje odraslih i za dobrobit društva u cjelini.

Volontiranje je važan izvor učenja, uključujući formalno, neformalno i informalno učenje. Prednosti obiteljskog volontiranja u ovom kontekstu su brojne, kako za zajednice tako i za uključene volontere. Obiteljsko volontiranje ima potencijal povezati ljude u nastojanjima postizanja zajedničkih ciljeva na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Podiže svijest o lokalnom kontekstu i aktualnim problemima. Potiče toleranciju, solidarnost, razumijevanje razlika i poštovanje ljudskih prava. Volonterima se nudi atraktivna prilika da kvalitetno provode vrijeme sa svojim najmilijima, a istovremeno razvijaju svoje vještine. Uče i usavršavaju se dok dijele vlastite vještine i znanja te podižu svoje samopoštovanje. Postaju dio zajednice čak i ako su u prošlosti bili marginalizirani.

Opći izazovi i prepreke obiteljskom volontiranju

Sveukupne prepreke obiteljskom volontiranju u Hrvatskoj, utvrđene istraživanjem provedenim u proljeće 2020., pokazale su da organizacije kao prepreke vide nedostatak kapaciteta ili resursa za podršku obiteljskom volontiranju, nakon čega slijedi nedostatak razumijevanja obiteljskog volontiranja te da bi im studije slučaja o tome što se događa u obiteljskom volontiranju pružile ideje za te organizacije da ponude obiteljsko volontiranje. Sami volonteri su izvijestili da su prepreke koje su iskusili bile to što obiteljsko volontiranje često nije jasno oglašeno kao takvo i mogućnosti obiteljskog volontiranja nisu dostupne, ili nisu znali za tu mogućnost te da im nedostaje vremena/resursa, što je potencijalno odraz nedovoljne fleksibilnosti organizacija.

1. Preporuke

1.1 Univerzalna definicija obiteljskog volontiranja

Postoji nerazumijevanje toga što čini obitelj, moraju li članovi biti u strogom srodstvu ili se samo identificirati kao obitelj. Uzimajući u obzir važnost određenih društvenih vrijednosti koje je važno zastupati u volontiranju, predlažemo da se obiteljsko volontiranje definira kao volontiranje u kojem članovi obitelji zajedno volontiraju u društveno korisnim aktivnostima. Obitelj definiramo kao bilo koju skupinu od dvoje ili više ljudi koji sebe smatraju obitelji.

1.2 Podizanje svijesti o prednostima obiteljskog volontiranja

Potrebno je istaknuti prednosti obiteljskog volontiranja i za obitelji i za društvo. Istraživanja su pokazala da obiteljsko volontiranje pomaže jačanju zajednica i obiteljskih veza. Zajedničko volontiranje članova obitelji omogućuje zbližavanje i poboljšanje komunikacije u obitelji: članovi obitelji se bolje upoznaju kroz dijeljenje vrijednosti, zajedničko vrijeme i drukčiju zabavu, nove teme za razgovor, timski rad za dobrobit drugih. Cijela obitelj zabavlja se provodeći zajedničko vrijeme za smislen cilj. Štoviše, organizacije koje nude

moćnosti za obiteljsko volontiranje otkrile su da prednosti daleko nadmašuju prepreke. Primijetile su da su ukljućenost i razumijevanje poboljšani jer obiteljsko volontiranje pomaže u izgradnji odnosa u lokalnim zajednicama.

1.3 Poticanje obitelji na sudjelovanje

Prilikom širenja znanja i informacija o obiteljskom volontiranju i volontiranju općenito, važno je osigurati da obitelji znaju da su dobrodošle u volontiranje. Ankete pokazuju kako, prema onima koji prakticiraju i nude ovu vrstu volontiranja, ono pomaže u povećanju ukljućenosti i razumijevanja samog obiteljskog volontiranja.

1.4 Alati za upravljanje, nadogradnja vještina i priznavanje vještina i kompetencija

Članovi obitelji će se za volontiranje javiti kao grupa ljudi, obično iz različitih dobrih skupina. Dakle, što je obitelj složenija, kada se odazovu pozivu za volontiranje, donijet će veći skup vještina i očekivanja. Organizacijama bi moglo biti izazovno identificirati prave volonterske aktivnosti ili pozicije za obitelj. Nadalje, prepoznavanje vještina i kompetencija u različitim obiteljskim grupama može se usustaviti u programima obiteljskog volontiranja kao dio generičkih volonterskih pozicija prilagođenih obiteljima.

1.5 Izgradnja kapaciteta za organizacije koje mogu pružati mogućnosti obiteljskog volontiranja

Organizatorima volontiranja je potrebno ponuditi početni paket o tome kako postaviti program obiteljskog volontiranja. Paket može uključivati smjernice, primjere i dobre prakse. Ključno je osigurati financijsku održivost programa obiteljskog volontiranja i razviti više mogućnosti za obiteljsko volontiranje za različite ciljne skupine, uključujući marginalizirane građane.

1.6 Prikupljanje podataka i dokaza

Provođenje upitnika ključno je za razumijevanje vremenske dostupnosti volontera i mogućnosti dolaska do mjesta volontiranja. To može pomoći u organizaciji aktivnosti koje odgovaraju rasporedu volontera i koje su dostupne najvećem broju volontera. Predlažemo i praćenje strategija koje organizacije koriste kako bi privukle obitelji na volontiranje, kao i razumijevanje najboljih praksi koje se koriste za njihovo zadržavanje. Aktivnosti se ne moraju nazivati obiteljskim volontiranjem, ali tamo gdje postoje takve mogućnosti, volonterima treba jasno dati do znanja da su prijave dobrodošle od strane obitelji/manjinskih skupina/volontera koji trebaju veću podršku, itd. Ako organizacije žele da program od početka pobudi veliki interes, ovaj bi korak pružio dobru priliku za dobivanje zamaha, jer se čini da postoji nedostatak razumijevanja koncepta ili nedostatak referenci ili studija slučaja koje se mogu uzeti u obzir.

1.7 Unapređenje zakonodavnog i strateškog okvira za potporu obiteljskom volontiranju

Poboljšanje zakonodavnog i strateškog okvira treba uključivati analizu politike koja se bavi i ispituje argumente vezane uz obiteljsko volontiranje kao i analizu provedbe ove politike.

2. Obrazloženje za Smjernice za podržavanje i razvoj obiteljskog volontiranja

Organiziranje sveobuhvatnog obiteljskog volontiranja u lokalnim zajednicama i u okviru nacionalnih i EU kapaciteta podržava djecu, a posebno mlade osobe, u njihovom osobnom i profesionalnom razvoju kako obitelji tako i civilnog društva. Za iskusnije odrasle i starije osobe, obiteljsko volontiranje nudi mogućnost doprinosa zajednici uz ljude koji su im najvažniji, unoseći nova znanja i vještine u aktivnosti organizacije. Povezano je s vrijednostima dobrobiti, uključenosti, zdravih obiteljskih odnosa, cjeloživotnog učenja, aktivnog starenja, ulaganja u vlastitu zajednicu i kreativnog rješavanja problema zajednice.

Univerzalna definicija obiteljskog volontiranja osigurat će razumijevanje koncepta, kao i ispravnih procesa kako bi se uspješno organizirali takvi programi.

Jasno upućivanje na prednosti obiteljskog volontiranja od strane organizacija i iskusnih volontera može doprinijeti promicanju ključnih snaga građanskog sudjelovanja, uključujući korist u području cjeloživotnog učenja i jačanju društvenih resursa. Obiteljsko volontiranje osnažuje aktivno sudjelovanje kroz međugeneracijsku suradnju i potiče jedinstvena iskustva učenja za odrasle s isprepletenim društvenim dobrobitima. Mnogi će se odrasli suočiti s određenim preprekama u svom profesionalnom životu vezano uz prilike za kreativno usavršavanje izvan svojih radnih kompetencija. Obiteljsko volontiranje nudi ovu priliku, kao i jedinstveno iskustvo uključivanja raznih građana iz različitih sredina i dobni skupina. Nepostojanje mogućnosti koje nudi obiteljsko volontiranje, potencijalno može generirati gubitke i za same obitelji i društvo u cjelini kroz nedostatak uključenosti i solidarnosti kao imperativnih zajedničkih vrijednosti društava unutar zemalja EU-a.

Obiteljsko volontiranje već se odvija, iako sporadično, u aktivnostima kao što su prikupljanje sredstava, podrška članovima obitelji korisnika raznih organizacija, i zaštita okoliša iako se takve volonterske aktivnosti ne oglašavaju izričito kao „obiteljsko volontiranje“. Uključivanjem različitih dobni skupina, posebice mladih sudionika, moguće je stvoriti i poticati jednake mogućnosti u zajednici. Ispitanici uključeni u istraživanje složili su se da je obiteljsko volontiranje bilo prilika da različite generacije dijele volonterske vrijednosti i promjene svoju perspektivu. Važno je pokazati da volontiranje nije dodatna obveza za obitelji koja se treba uklopiti u njihov ionako vrlo zauzet raspored, već da se može iskoristiti kao stvarno dobra prilika za provođenje kvalitetnog obiteljskog slobodnog vremena, a pri tome članovi čine nešto korisno.

Organizacije koje inače uključuju volontere u svoje aktivnosti će već imati uspostavljene politike i procedure koje usmjeravaju pronalaženje, praćenje i priznavanje doprinosa volontera. Stoga će uvođenje obiteljskog volonterskog programa vjerojatno više biti stvar prilagođavanja, a ne uvođenja potpuno novog programa. Organizacije mogu uključivati članove obitelji u kratkoročno ili dugoročno volontiranje, jer se različite obitelji mogu upariti oko raznih zadataka i tako formirati „balončić“. Dodatno, organizacije mogu različite grupne aktivnosti učiniti dostupnijima obiteljima. Ponekad to može biti i povoljnija opcija, jer je potrebno manje koordinacije ukoliko odrasli mogu podržavati svoje mlađe članove obitelji. Jasni kanali komunikacije iznimno su važni kada se radi s raznolikom grupom ljudi, a na taj način izgrađuje se i iskustvo snažnog vodstva u komunikaciji. Osiguravanje reciprociteta komunikacije između organizacije i obitelji može poslužiti uspostavljanju pozitivnog volonterskog okruženja. Na primjer, obitelj može biti uključena u pripremanje hrane u pučkoj kuhinji, pri čemu je svaki član uključen u zadatak primjeren njegovoj/njenoj

dobi. Obitelji mogu zajednički pomoći u aktivnostima u društvenom centru ili volontirati na štandu na festivalu ili nekom događaju.

Potencijal obiteljskog volontiranja za razvoj vještina, posebno za odrasle s manje mogućnosti je ogroman. Obiteljsko volontiranje može biti zabavna razmjena za djecu ili mlade, pružajući im priliku da se uključe u aktivnosti s drugim osobama slične dobi i poboljšaju svoje međuljudske i društvene vještine. U slučajevima kada organizacija treba veliki broj volontera za određenu aktivnost ili događaj, pružanje mogućnosti zajedničkog volontiranja za različite obitelji može biti način za prikupljanje većeg broja volontera, a također i za stvaranje smislenih iskustava za volontere. Osim toga, organizacije mogu obiteljima pružiti priliku da osmisle vlastite projekte, uvjete i aktivnosti, što članovima obitelji koji volontiraju daje veliku fleksibilnost, osjećaj pripadnosti i utjecaj u njihovoj organizaciji.

Kao kod svih oblika volontiranja, bitno je da njegove mogućnosti „prvo dođu do onih koji su najdalje“ i osnaže neke od najmarginaliziranijih skupina u društvu umjesto da uključuje samo volontere koje je najlakše uključiti. Volonteri mogu pružiti podršku najranjivijima, dok sam volonterski angažman može osnažiti marginalizirane osobe da budu vlasnici rješenja za izazove s kojima se susreću. Neke od istaknutih prepreka su nedostatak materijalne potpore i financijskih poticaja te je stoga važno osigurati financijsku održivost kako bi se osiguralo da ljudi imaju jednake mogućnosti volontiranja. Osobito unutar obiteljskog volontiranja, te će se prepreke proširiti na cijelu obitelj ili dijelove obitelji. Nadalje, regulatorne odredbe poput izričitog definiranja volonterstva kao neplaćenog rada mogu potencijalno imati negativan učinak i stvoriti mnogo veći oportunitetni trošak volontiranja za obitelji s nižim primanjima, obeshrabrujući njihovo pronalaženje i sudjelovanje.

Pružanje početnog paketa organizatorima volontiranja (priručnici, edukacije i drugi alati) o tome kako uspostaviti program obiteljskog volontiranja može općenito poboljšati poticajno okruženje za volontiranje s uključivim zakonima, politikama i normama prilagođenim lokalnom kontekstu i s minimalnim standardima koji se odnose na zaštitu, sigurnost i dobrobit volontera.

Kako bi se razvio istinski uključiv program obiteljskog volontiranja koji osnažuje i štiti sve volontere, potrebno je konzultirati različite dionike u području volonterstva, kao što su članovi obitelji koji volontiraju neformalno i volonteri iz obespravljenih, marginaliziranih i manjinskih skupina. Osim toga, lokalne organizacije mogu ponuditi jedinstveno znanje i radnu infrastrukturu, međutim, često rade izolirano od globalnih, regionalnih ili nacionalnih inicijativa. Početni paket može pružiti poštena i ravnopravna partnerstva za povezivanje lokalnih volontera i njihovih organizacija i lokalnih obitelji s nacionalnim, regionalnim i globalnim naporima. Volonterska partnerstva u kojima vlade, agencije Ujedinjenih naroda, organizatori volontiranja, organizacije civilnog društva, akademska zajednica i privatni sektor bliskije surađuju s lokalnim volonterskim grupama i obiteljima pridonijet će inkluzivnijem i učinkovitijem volontiranju usklađivanjem snaga i slabosti, dijeljenjem različitih glasova i korištenjem postojećeg znanja.

Prikupljeni podaci o postojećim programima i mogućnostima te doneseni zaključci potaknut će produkciju i fleksibilnost unutar postojećih programa obiteljskog volontiranja te podržati nove aktivnosti s nizom

izbora za volontere. Stoga se aktivnosti obiteljskog volontiranja mogu organizirati na kratkoročnoj ili privremenoj osnovi koja će uključivati pružanje prilika za volontiranje na redovitoj osnovi, ali u ograničenom vremenu (na primjer, obitelj može volontirati tjedno tijekom šestomjesečnog razdoblja). To može koristiti organizaciji i može se smatrati kao poželjna opcija ako planiraju veliki događaj, koji zahtijeva napredno planiranje i podršku. Obitelji mogu doprinijeti prije i tijekom događaja. Organizacije mogu uključiti članove obitelji u volontiranje kroz određeni projekt s određenim rokom obveze.

3. Pregled konteksta volontiranja u Hrvatskoj i EU i glavnog konceptualnog okvira obiteljskog volontiranja

3.1. Konceptualni okvir obiteljskog volontiranja

U širem kontekstu, koncept obiteljskog volontiranja definira se kao kada članovi obitelji zajedno volontiraju u društveno korisnim aktivnostima. Iako, definicije onoga što neki smatraju obitelji, njezinim članovima, aktivnostima u zajednici i zajedničkom radu su ono što varira i razgranava konceptualne detalje obiteljskog volontiranja. S vrijednostima koje se kroz volontiranje promovira, definiramo obitelj kao bilo koju skupinu dvoje ili više ljudi koji sebe smatraju obitelji. Ovo je mješoviti pristup koji nije definiran samo biologijom, zakonom ili religijom, već emocionalnom vezom koja okuplja članove. Nadalje, članovi obitelji variraju u svim demografskim skupinama, posebno s obzirom na dob jer članovi mogu dolaziti iz različitih generacija, roditelji/djeca, baka i djed/roditelj/dijete i bilo koja druga kombinacija. Ova otvorenost promiče i naglašava zajedništvo i povećava mogućnosti za izgradnju odnosa. Osim toga, parametri zajedništva neće biti ograničeni za članove obitelji koji volontiraju u isto vrijeme i na istom mjestu. Parametri su fleksibilni budući da postoji zajednička želja da obogate zajednicu i sebe. Također, omogućuje volonterima da se angažiraju bez obzira na njihov socijalno-ekonomski status, obrazovanje i porijeklo.

3.2. Okvir hrvatskih politika u vezi s obiteljskim volontiranjem

U Hrvatskoj obiteljsko volontiranje nije prepoznato kao pojam, ali postoje primjeri sporadičnog uključivanja obitelji u volonterske aktivnosti. Najčešći primjeri obiteljskog volontiranja odvijaju se u nevladinim organizacijama koje su osnovale obitelji osoba s nekim bolestima/invaliditetom, djece/odraslih osoba s teškoćama u razvoju ili nekom vrstom tjelesnog invaliditeta. U ovom slučaju, drugi članovi obitelji često su uključeni u volontiranje u organizaciji i za organizaciju. Štoviše, roditelji imaju priliku sudjelovati u školskom volontiranju sa svojom djecom, no fokus je uglavnom na povremenom uključivanju u volontiranje - tijekom jednokratnih ili kratkotrajnih volonterskih aktivnosti ili nekih događanja (npr. školske predstave, kulturna događanja, i sl). Prepreke obiteljskom volontiranju u Hrvatskoj su mali broj aktivnosti koje imaju potencijal uključiti cijelu obitelj, nedovoljno poznavanje samog koncepta, ljudski i materijalni resursi nužni za kvalitetan menadžment ovakvih programa.

3.3. Okvir EU politika u vezi s volontiranjem

Europska unija prepoznaje važnost volontiranja kao izraza europskih vrijednosti, koje ima i važnu ulogu u cjeloživotnom učenju, poboljšanju dobrobiti diljem Europe i za budući prosperitet Europe. Prvi zakon o volonterstvu donesen je 1983. godine u obliku *“Rezolucije Europskog parlamenta o volonterском radu”*.

Nakon toga, 1996. godine proveden je pilot buduće “Europske volonterske službe” nakon čega je uslijedilo pokretanje cjelovitog programa, a 2001. „*Bijela knjiga o volontiranju mladih*” utvrdila je volontiranje kao ključni element europske politike za mlade. Godine 2006. usvojeno je prvo od brojnih Mišljenja EGSO-a o volontiranju, što je označilo važan početni korak u procesu priznavanja 2011. godine **Europskom godinom volontiranja**. U 2008. godini uslijedila je druga značajna akcija Europskog parlamenta objavljivanjem “*Izvešća o volontiranju i doprinosu ekonomskoj i socijalnoj koheziji*” i usvajanjem “*Preporuke Vijeća o mobilnosti mladih volontera diljem Europske unije*”.

Europska godina volontiranja 2011. (EYV2011) otvorila je prostor za institucije EU-a i države članice da procijene doprinos volontiranja koji kulminira u razvoju sljedećeg:

- Komunikacija Europske komisije o politikama EU-a i volontiranju: prepoznavanje i promicanje prekograničnih volonterskih aktivnosti u EU-u;
- Zaključci Vijeća o volontiranju i socijalnoj politici;
- Varšavska deklaracija o održivosti djelovanja volonterskih aktivnosti i aktivnog građanstva;

Savez europskih mreža aktivnih u području volontiranja je tada razvio i objavio Skup politika o volontiranju u Europi (PAVE).

Sljedeće godine, 2012., koja je bila „Europska godina aktivnog starenja i međugeneracijske solidarnosti“, donesen je daljnji pravni okvir koji se odnosi na volontiranje:

- Rezolucija EP-a o priznavanju i promicanju prekograničnih volonterskih aktivnosti u EU;
- Zaključci Vijeća EU-a o poticanju kreativnog i inovativnog potencijala mladih;
- Preporuka Vijeća EU-a o validaciji neformalnog i informalnog učenja;

I 2013.:

- Rezolucija EP-a o volontiranju i volonterskim aktivnostima u Europi;
- Izvješće EP-a o volontiranju i volonterskim aktivnostima u Europi;
- Zaključci Vijeća o doprinosu kvalitetnog rada s mladima razvoju, općem dobru i socijalnoj uključenosti mladih;

Nažalost, također 2012. godine, u izvješću EK o Europskoj godini volontiranja 2011. zaključeno je da bi se EU trebala usredotočiti prvenstveno na volontiranje koje se odvija u prekograničnom kontekstu, a ne na volontiranje i aktivno građanstvo u širem kontekstu. Ovo izvješće dovelo je do pada pažnje koja se posvećuje volontiranju od strane institucija EU-a. Trend se tek umjereno pomaknuo 2015. godine kada su, nakon dugotrajnog testiranja i pilot faze, pokrenuti EU Aid Volunteers.

2015. također su objavljene „*Europske smjernice za validaciju neformalnog i informalnog učenja*“, naglašavajući volontiranje kao važan kontekst za neformalno i informalno učenje, te “*Izvješće o troškovima nedjelovanja u području volontiranja*” EP-a.

Naziv projekta: Radius V

Šifra projekta: UP.04.2.1.06.0038

Godinu dana kasnije, 2016., pokrenute su Europske snage solidarnosti i mogao se primijetiti obnovljeni interes za volontiranje, solidarnost i aktivno građanstvo od strane država članica EU i institucija EU. Europske snage solidarnosti sada su samostalan program s mogućnostima koje su se ranije nudile kroz EU Aid Volunteers a sada su također uključene u Program.

Od tada je dio za prikaz volonterskih iskustava uključen u obnovljenu verziju Europass životopisa i prepoznata je potreba za još većim naglaskom na volontiranju koje će biti uključeno u ažurirane „Smjernice za validaciju neformalnog i informalnog učenja”. Posebno je to važno za obiteljsko volontiranje, koje općenito podrazumijeva uključivanje volontera izvan dobno raspona koji uključuje samo mlade. Značajno je spomenuti činjenicu da su zaključci Vijeća njemačkog predsjedanja 2020. godine uključivali prijedlog za razvoj Platforme za volontiranje starijih osoba. Ovaj trend fokusiranja na širi dobni raspon što se tiče volontiranja nastavio se i 2021. godine. nove mogućnosti Erasmus+ vratile su mogućnost angažmana starijih sudionika koji nisu uključeni u područje mladih. 2021. također je objavljeno najnovije mišljenje EGSO-a o volontiranju koje uključuje posebnu referencu na obiteljsko volontiranje i naglašava potrebu da politike i programi volontiranja EU-a uključuju ljude svih dobni skupina, kao i studija „Novi trendovi u razvoju volontiranja u Europskoj uniji”, koju je naručio EGSO.

*„EGSO vjeruje da što je mlađa dob u kojoj se ljudi mogu upoznati s volontiranjem, to je vjerojatnije da će odrasti u društveno uključene i angažirane odrasle osobe koje doprinose budućnosti Europe. **Treba poticati inicijative poput programa učenja zalaganjem u zajednici u školama i obiteljskog volontiranja.** Ako je nužno, potrebno je prilagoditi zakonske okvire kako bi se omogućilo volontiranje i mladima i djeci. Organizacije mladih igraju vrlo važnu ulogu u ovom procesu i stoga bi trebale dobiti odgovarajuću i dovoljnu podršku javnih tijela.”*